

DR. GREGOR KREK KOT PREDSTOJNIK SLOVANSKEGA INŠTITUTA NA GRAŠKI UNIVERZI, NAZADNJE DVORNI SVETNIK

*Dr. Gregor
Krek v zadnjem
desetletju
delovanja na
univerzi v
Gradcu*

V začetku septembra 1887 je dr. Gregor Krek po daljšem času obiskal svojo rojstno vas Četeno Ravan in svojo domačo faro Javorje, kjer je njegov prijatelj in sošolec, znani dobričina Matevž Jereb, Idriječan, slavil svojo petdesetletnico.¹ Povabil je tudi domače dijake, med njimi sta prišla iz Poljan učiteljsnik Lovro Perko in osmošolec Aleš Ušeničnik. Učitelj Lovro Perko je ohranil spomin na to srečanje in ga objavil v Jutru ob stoletnici rojstva Gregorja Kreka.² Zanimiva je njegova kratka oznaka prof. Kreka: "To je postaven gospod z daljšo zlato brado in bujnimi lasmi. Ko sva se mu z Alešem približala, je obema krepko stisnil roko. Med obedom je vzbujal ta gospod največjo pozornost in vsi so skrbno pazili, da ne bi preslišali nobene njegove besede. Bil pa je pri govorjenju zelo preudaren in je v vsem kazal veliko umerjenost."

Krek je še naprej predaval v zimskem in letnem semestru 1887/88, a ponavlja že obdelane teme. Decembra 1887 je dobil diplomu za člana akademije znanosti Peterburg. 28. januarja je bil imenovan za dopisnega člana JAZU Zagreb.

¹ Duhovnik Matevž Jereb je bil rojen v Idriji 10. septembra 1837. Službo v Javorjah je nastopil 24. januarja 1870. V letih 1888/89 je zgradil novo župnišče in gospodarsko poslopje. Oktobra 1892 je zapustil Javorje in odšel na novo službeno mesto v Kropo, kjer je čez pol leta umrl za pljučnico. Pri ljudeh je ostal v dobrem spominu.

² Za stoletnico rojstva dr. Gr. Kreka je učitelj iz Poljan Lovro Perko objavil v Jutru spominski članek.

1. februarja 1888 se je Krek s pismom obrnil na Miklošiča,³ da je bil z dvora naprošen za sodelovanje v državni seriji Die Österreichisch-ungarische Monarchie⁴ s člankom Die slovenische Literatur, ki pa lahko šteje samo 20 strani. Zato se bo omejil na čas do 1850 in tudi pri slikah se bo omejil na brižinske spomenike, Vodnika in Prešerna. Portrete bo narisal slikar Jurij Šubic,⁵ ki je tedaj živel v Parizu.

Članek je izšel šele čez tri leta, ko je v 14. zvezku te luksuzne serije 1891 prišla na vrsto Koroška in Kranjska. K faksimilu briž. spomenika je Jurij Šubic narisal Trubarja, Vodnika, Prešerna, slap Savico in Slomška. Slavist dr. V. Oblak je spis ocenil v Jagičevem Arhivu: "Lepa, čeprav skopo podana skica slovenske literature, kjer avtor ni šel toliko na podrobnosti, ampak bolj na najpomembnejša razdobja in njihove reprezentante, ki jih je kritično osvetlil in ovrednotil."

Cimpermanu je čisto na kratko voščil za god za Jožefovo 1888; ne dopisujeta si več prijateljsko. Cimperman je izdal tega leta drugo zbirko svojih pesmi, čez pet let pa je umrl. V šolskem letu 1891/92 je bil prof. Krek spet izvoljen za dekana filozofske fakultete in se s tem spet preobložil z delom.

Že vsa leta po izidu svojega temeljnega dela je po malem pripravljaval slovansko pesniško antologijo. 19. februarja 1892 je poslal založbi J. G. Cotta'sche Buchhandlung v Stuttgart svoje pogoje in založba mu je 23. februarja poslala naslednjo pogodbo:

Verlags - Vertrag (Založniška pogodba)

med gospodom dr. Gregorjem Krekom, rednim univerzitetnim profesorjem v Gradcu na Štajerskem, in knjigarno J. G. Cotta nasledniki v Stuttgartu je danes sledeča založniška pogodba dogovorjena in sklenjena:

1. Gospod profesor Krek odda v Založbo J. G. Cotta knjigarna nasledniki *Slovansko antologijo* v nemškem prevodu v maksimalnem obsegu 18 tiskarskih pol celotni rokopis (Slavische Anthologie in deutscher Uebersetzung in Maximalumfang von achtzehn Druckbogen heraus) do 31. decembra 1893 v založbo.

2. *Slovansko antologijo* sestavlja biografsko - literarni uvod v obsegu ene pole v petit tisku, pesniško zbirko in opombe na koncu knjige, ki naj se omeji na najnujnejše in naj ne preseže osem tiskanih strani.

3. Njegovo celotno delo pri redakciji in izdaji te *Slovanske antologije* se gospoda profesorja Kreka honorira enkrat za vselej z M 500 (petsto markami) po dokončani in dotiskani izdaji.

4. On (avtor) prejme od izdaje Antologije šest avtorskih izvodov in od svojega uvoda deset separatov.

5. Ta pogodba prehaja s svojimi pravicami in dolžnostmi na dediče in pravne naslednike pogodbenika.

J. G. Cotta'sche Buchhandlung-Nachfolger

³ Katja Sturm - Schnabl, *Zur Briefwechsel Franz Miklosich mit den Südslaven*. Obzorja, Maribor 1991. Pismo 597 na str. 778-779.

⁴ *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild*, domoznansko delo o avstrijsko-ogrski državi v 24 knjigah. 14. zvezek: Kärnten und Krain.

⁵ Jurij Šubic (1855-1890), slovenski slikar, ki je izšel iz stare podobarske družine iz 18. stoletja v Poljanah na Gorenjskem. V letih 1880-1890 je živel na povabilo svojega prijatelja, češkega slikarja V. Hynaisa v Parizu. Za Krekov članek je pripravil 6 ilustracij.

Tako je bila pogodba podpisana, o izidu knjige čez tri leta, pa kasneje.

Tedaj je bilo dokončano novo poslopje graške Univerze v novem kampusu zunaj centra mesta. Ta nova prostorska možnost je omogočila ustanovitev *Seminarja za slovansko filologijo*, iz katerega se je kasneje razvil Slovanski inštitut. Z odločbo ministra za bogočastje in pouk z dne 2. aprila 1892 je bilo določeno delovanje z zimskim semestrom 1892/93. Za predstojnika je bil določen dr. Gregor Krek. Dalje je ministrstvo razpisalo štiri štipendije po 30. gold. na semester in določilo dotacijo za seminar, posebno za strokovno knjižnico letno po 400 goldinarjev.

Univerza Karl Franca v Gradcu, od leta 1891 v novem poslopju

Za seminar je bil sprejet poseben statut. Tri ure tedensko ga je vodil predstojnik prof. Krek. Prostore je dobil v drugem nadstropju nove univerzitetne zgradbe, in sicer dve sobi. Dobil je štiri mize s po tremi delovnimi mesti. Število članov seminarja ne znaša manj kot deset članov. Knjižnica seminarja šteje ob začetku 126 del.

11. maja 1893 je bil izvoljen za častnega člana Srbske kraljevske akademije. Tega leta je maturiral sin Gojmir in se vpisal na očetovo željo na pravno fakulteto, čeprav bi bil rad študiral zgodovino in jezikoslovje.

Na 42. dnevu filologov na Dunaju je predaval *K zgodovini ruskih poročnih običajev* in to predavanje objavil v samozaložbi za počastitev otvoritve nove stavbe univerze v Gradcu. V njej na podlagi starih kronik ugotavlja stare ruske običaje, zlasti poroke na ruskem dvoru.

Za slovanski seminar je Krek vodil delovodnik in ob koncu vsakega šolskega leta je poslal Ministrstvu za šolstvo in bogočastje poročilo o delovanju, v katerem je navajal tudi vse seminarske naloge, ki so jih brali študentje slavistike in tudi komentirali.

Začetek seminarja je po poročilu predstojnika v letu 1893/94 potekal tako, da ga je začel profesor, po nekaj urah pa so nadaljevali študentje, v tem semestru so se zvrstili Friedrich Ahn, Franz Eller, Carl Hacoce, Franc Ilešič, Anton Kunst, Stephan Midžor, Mihael Munih, Josip Tomišek, Ivan Vasić in jurist Jos. Faganelj. Zadnje poročilo o delu seminarja je napisal 20. julija 1901.⁶

V poletnem semestru 1894 je začel predavati privatni docent dr. Vatroslav Oblak, ki je prišel z Dunaja. Predaval je tri ure stsl. slovnico.

V zimskem semestru 1894/95 je predaval tedensko tri ure o ruskem epu "Slovo o polku Igoreve" in tri ure vodil seminar. Tudi Oblak je predaval štiri ure. V poletnem semestru 1895 je predaval že v novi univerzitetni stavbi.

V letu 1895 je v Stuttgartu izšla Krekova knjiga *Slavische Anthologie*, ki šteje 246 strani, od tega 24 strani Krekovega uvoda. Značilen za Kreka je že začetek uvoda (v prevodu):

⁶ *Arhiv RS. Priv. A LXIX, 2. fasc.*

*Naslovna stran
Krekove knjige
Slavische
Anthologie
(Slovanska antologija),
izšla leta 1895*

“Slovani so prispeli na poti pokristjanjevanja k poznavanju fonetične pisave in s tem so se jim odprla tudi vrata književnosti. V celoti kakor posamezno se je to zgodilo v času, ko je bila delitev Slovanov v sedanje narode in nekatere izumrle že dovršeno dejstvo. To etično individualiziranje je šlo z roko v roki s teritorialno ločitvijo in kasneje se je razcepilo še versko v vzhodno in zahodno krščansko Cerkev. Dejansko je prišel slovanski jug in vzhod pod bizantinsko, zahod pa pod rimski krščanski kulturni vpliv ...”

Krek potem označuje začetke književnosti in njen razvoj do francoske revolucije pri posameznih slovanskih narodih. Začne s češko, nadaljuje s poljsko in jugoslovansko ter zaključí z rusko književnostjo. Izpuščeni so Lužiški Srbi, Makedonci in Bolgari, ker ni bilo na voljo prevodov njihovih del. Nato posebej obravnava 19. stoletje, ki pomeni “nacionalno renesanso slovanskih ljudstev. Načela in ideje francoske revolucije so pretresla vso Evropo in prebudila celo pri najmanjših narodih narodno zavest. Nacionalno načelo je postavilo književnost in njene interese prvič na svojo naravno bazo in jo povežalo z ljudstvom z najtesnejšimi stiki in odnosi. Kjer ljudski jezik še ni v svoji čisti podobi literarni jezik, je moral po prodoru nacionalne ideje to postati. Ljudsko izročilo v duhovnem življenju ljudstev sedaj postane upoštevanja vredno in posebno vrednost in pomen ljudske pesmi postane predmet splošnega literarnega zanimanja. Sploh naj vpliva načelo narodne in individualne svobode na literarna gibanja pospešujoče in osvežujoče.”

To se je s prevlado romantike res zgodilo in prineslo slovanskim narodom njihove velike, največje pesnike. Tako na Češkem (Maj, Erben, Neruda, Čech, Vrchlicky), pri južnih Slovanih pa Slovenci dobijo Vodnika, Prešerna, Koseskega, Jenka, Levstika, Stritarja, Gregorčiča in Aškerc; Hrvati dobijo Gaja, Vraza, Preradovića in Ivana Mažuranića; pri Srbih so pomembni Milutinović, Njegoš, Radičević in Jovan Jovanović - Zmaj. Pojavijo se pesniški velikani na Poljskem (Mickiewicz, Slowacki in Krasinski) in na Ruskem (Karamzin, Žukovski, Puškin in Lermontov, Koljcov, Nekrasov in Tjutčev).

Romantika se je pokazala v odnosu na jezik in književnost slovanskih ljudstev po eni strani združujoča, po drugi pa individualizirajoča. Posledica tega procesa je poseben obstoj slovaške literature, ki je v prejšnjih stoletjih neznana. Na temelju načela nacionalnosti se je pojavila poleg velikoruske še maloruska (ukrajinska) književnost in celo mali rod Lužiških Srbov se je glede na jezik in književnost razcepil na dva dela. Absolutno pomanjkanje prevodov iz teh literatur pa je vzrok, da manjkajo v knjigi. To velja tudi za bolgarsko in makedonsko književnost.

Temu uvodu sledi izbor 30 pesmi 10 čeških pesnikov, izbor 44 pesmi 16 poljskih in izbor 69 pesmi 32 ruskih pesnikov. Pri južnih Slovanih pa je od 24 pesmi 15 hrvaških, 9 pesmi 4 srbskih in 33 pesmi 7 slovenskih pesnikov. Skupaj torej 207 izbranih prevodov 84 slovanskih pesnikov. To je bilo veliko dejanje slavista Kreka, da je toliko slovanske poezije posredoval germanskemu svetu. Pri prevodu slovenskih pesnikov je

že pomagal sin Gojmir, ki je posebno spretno prevajal Aškerca in prevedel za antologijo vseh 17 njegovih pesmi.

V Sloveniji se je ob tej knjigi sprožila polemika, nekateri so Kreka označili kar za nemškega pisca.

V zimskem semestru 1895/96 je predaval primerjalno sintakso jugoslovanskih jezikov 3 ure tedensko. Sin dr. Bogomil je bil kandidat za odvetnika na Dunaju. Poleti 1896 je prejel naslednje pismo od neveste svojega brata Jožeta:

"Blagorodni gospod!

Prosim, oprostite, da vas motim tudi jest z mojim pismom, pa je to želja mojega ženina, da Vam pišem tudi jest. Zaročila sem se z Vašim bratom Joškom in mislim, da bom prav srečna; nekaj časa nisem mislila in potem sem pa spoznala, da se naj nature zglihajo in, da bi se prav dobro sporazumela, prosim, da bi me vsaj Vi ne zaničevali zavol tega, kar bodo gotovo storili drugi sorodniki. Prosim, da bi prišli na svatbo, kadar Vam bo pisal Jože, ker ga bodete s tem zelo osrečili in z nim tudi mene.

Javorje 27/8 1896

Frančiška Kržišnik"

Rojstni kraj dr. Gregorja Kreka Četena Ravan, gorska vas blizu smučišč Starega vrha, ki se je močno usmerila v turizem (Foto Janez Dolenc)

Brat Jože ga je potem res povabil na svatbo 28. septembra, a ne vemo, ali se je Gregor udeležil. Nevesta je bila doma iz Selške doline (Brnoževa Franca iz Luše) in je bila najprej gospodinja v župnišču pri svetem Lenartu, kasneje pa v javorskem župnišču. Brat Jože pa je živel v tem župnišču kot "farovski hlapec", kasneje pa se je usposobil za organista. Želel se je poročiti s hčerko edinko vsemogočnega javorskega župana Janeza Ažbeta, a le-ta je to preprečil, čeprav je hči Ančka bila noseča in je potem rodila nezakonsko hčerko. Otrok je kmalu umrl. Jože se je z njo poročil šele po smrti njenega očeta, ko je bila Ana že slabega zdravja in je mlada umrla. Jože je za njo podedoval veliki Vrbanačev grunt v Javorjah. Ta grunt je verjetno zamikal tudi Brnoževo Franco, sorodstvo pa je bilo jezno nanjo. Jože in Ančka sta vsako leto poslala Gregorju v Gradec paket domačih kolin.

V zimskem semestru 1896/97 je predaval Uvod v študij slovanske ljudske epike 3 ure tedensko. Profesor Oblak je umrl, v poletnem semestru 1897 ga je na priporočilo dr. Kreka nadomestil dr. Karel Štrekelj.⁷

⁷ Karel Štrekelj se je rodil 24. februarja 1859 na Gorjanskem na Goriškem Krasu. Na goriški gimnaziji (1870-78) je na njega posebno vplival profesor Fran Levec s svojimi predavanji o slovenskem jeziku in slovtvu. Na Dunaju je študiral od leta 1878 slovansko, klasično in primerjalno jezikoslovje in leta 1884 opravil doktorat. Ko so slovanski poslanci na graški univerzi dosegli novo mesto za slovansko filologijo s posebnim ozirom na slovenski jezik in književnost, je to mesto zasedel najprej dr. V. Oblak. Ker pa je le-ta umrl pred imenovanjem za izrednega profesorja, je dobil vrednega naslednika v dr. Štreklju, ki je bil imenovan s cesarsko odločbo dne 4. oktobra 1896 in je nastopil svojo službo 1. aprila 1897. Njegov položaj v Gradcu ni bil prijeten. Prof. Krek ga je sicer sam predložil unico loco, ali sprejel ga je tako nemilostno, da bi se bil Štrekelj najraje vrnil na Dunaj. Rojaka in edina zastopnika slovenske vede v tujem mestu se nista več našla.

M. Murko, *Izbrano delo*, str. 158-161.

V počitnicah 1897 sta bila Gregor in Laura na počitnicah na Bledu. Povabila sta tja tudi brata Jožeta z ženo, a le-ta je rodila deklico, zato nista mogla priti. Deklica je bila že od rojstva obremenjena z jetiko in je po treh mesecih umrla.

V zimskem semestru 1897/98 je predaval primerjalno fonologijo stare slovanščine 3 ure tedensko, eno uro je posvečal P. J. Šafařiku kot slavistu in arheologu in v seminarju se mu je posvečal tri ure na teden v obravnavi glagolskih in cirilskih spomenikov.

Omenil sem že, da je dr. Krek zelo cenil pesnika Aškercera. Ko je Aškerc zaradi konfliktov z mariborsko škofijo želel priti v civilno službo v Ljubljano, je zaprosil za posredovanje tudi prof. Kreka. V Rokopisnem oddelku Oddelku NUK je ohranjenih nekaj Aškercjevih pisem iz leta 1897. Krek že 11. februarja obvešča Aškercera, da je posredoval pri ljubljanskem županu Ivanu Hribarju, svojem starem prijatelju. Le-ta želi, da mu Aškerc sam pojasni svoj položaj. Ena možnost za Ljubljano bi bil kanonikat za pok. Klunom. Toda škof je gotovo proti in zato ga ne razpiše. Sicer se bo pa našla kakšna druga služba. 17. februarja ga spet obvešča, da se bo o pustu odpeljal v Ljubljano in sam osebno vse uredil. Tako tudi stvar ostane bolj tajna. Zaključí: "Pozdravlja Vas v domovinskej ljubezni!" Piše pa mu spet 2. marca, da o pustu nikakor ni mogel v Ljubljano, a bo vso zadevo uredil pisno, saj mu je Ljubljana kot pomembnemu slovenskemu pesniku naklonjena. Končno mu v pismu dne 17. junija čestita k imenovanju za ljubljanskega arhivarja.*

V poletnem semestru 1898 je predaval Vpliv krščanstva na jezik in mitologijo Slovanov 3 ure, poleg tega eno uro o Jerneju Kopitarju kot slavistu. Seveda je nadaljeval seminar kot doslej.

O bratu Jožetu mu je žena Franciška poslala pismo z žalostno vsebino:

"Blagorodni gospod! Potertega serca Vam naznanjam, da je moj vbogi Jože necoj, previden s svetimi zakramenti mirno v gospodu zaspal. Bil je poterpeživ v bolezní, in se je težko ločil od mene, v vednemupajni, de bo že Bog dal in Mati Božja, da bodebolše. O smerti ni nič govoril do zadnega in torej tudi ni mislil, da bi Vam pisal, vendar se je dal prevideti. Sam je vedel, kaj mu je, pa je skrival pred ljudmi, ker sem jest že tako žalovala, sem se mu menda smilila. Upam, da mu ne boste zamerili, ker se je bal vas motiti. Vmerl je za jetiko.

Javorje, 28.4.1898

Franciška Krek⁸

To je bil hud udarec, saj Gregor večkrat piše v pismih, kako ima brata rad. Ali je bil na pogrebu, ne vemo. Verjetno je bil. Svačinja Franciška pa ga je kasneje prosila še za posredovanje zaradi dediščine.

Sin Gojmir je v letih 1893 - 97 študiral na pravni fakulteti graške univerze in bil potem v sodni službi v Gradcu, leta 1898 pa je promoviral za doktorja prava. Že leta 1888 je napisal prvo skladbo, naslednje leto pa se je vpisal na glasbeno šolo in študiral glasbo do 1896. V tem času je že komponiral pa dirigiral in se udeleževal tudi kot glasbeni recenzent in pisec glasbenih člankov.

⁸ Rkp. oddelek NUK, Ms 172.

V zimskem semestru 1898/99 je predaval o ruskem epu "Slovo o polku Igoreve."

Ko so ga nekateri nevhvaležni visokošolci izrinili iz vodstva "Slovenske podporne zaloge", je kasneje spet vodil novo "Podporno društvo za slovenske visokošolce v Gradcu."

Leta 1898 je bil izvoljen za člana Češke akademije v Pragi. 21. decembra tega leta je napisal pritožbo o priznanju znanstvenega dela. Očitno so ga začeli zapostavljati. Vendar so mu z odlokom ministrstva zvišali prejemke na 4500 + 480 goldinarjev na leto. Tudi to je bil uspeh!

V poletnem semestru 1899 je predaval o sistemu slovanske ljudske književnosti 2 uri, uvod v slovansko arheologijo in etnografijo prav tako 2 uri, seminar (interpretacija Glagolita Clozianus) tudi 2 uri tedensko.

Del počitnic je preživel na Bledu.

V zimskem semestru 1899/1900 je predaval izbrana poglavja sintakse slovanskih jezikov 2 uri, slovansko ljudsko književnost 2 uri in seminar 2 uri. V času ob koncu tega semestra je 8. marca 1900 obhajal svojo 60-letnico. Časnik Slovenec je v št. 55 8. marca objavil: "Danes obhaja dični naš rojak prof. dr. Gr. Krek svojo šestdesetletnico. Njega velike zasluge za vedo in naš narod so pač znane slovanskemu svetu. Obširnejši životopis tega našega odličnjaka in zasluge njegove na polju slovanske prosvete prinaša Dom in svet."⁹

Tržaška Edinost pa poroča v št. 62 dne 16. marca o slavnosti na čast jubilaranta na Dunaju. Med drugim piše: "Slavljenca je iskreno, v izbranih besedah nagovoril prof. dr. Štrekelj. Omenjal je njegovega zaslužnega delovanja na polju slavistike, na katerem si je pridobil nesmrten spomin s svojim epohalnim delom *Einleitung in die slavische Literaturgeschichte*, z delom, ki je še sedaj in bo še dolgo dobrodošel repertorij vsakega slovanskega jezikoslovca."

Z Dunaja je bilo dr. Gregoriju Kreku 19. julija 1900 poslano sporočilo, da mu je "njegovo apostolsko veličanstvo" podelilo naslov *dvornega svetnika* in prof. Krek je s tem dosegel vrh svoje kariere. Dekanat univerze mu je 31. julija poslal čestitko. Čestitali so mu tudi mnogi drugi, npr. sošolec Salezij. Pirc iz Št. Pavla na Koroškem.

Po tem višku sledi odhajanje. Predaval je samo še eno šolsko leto. V zimskem semestru 1900/1901 je predaval uvod v slovansko ljudsko epiko 3 ure, historični razvoj slovanskih jezikov 1 uro in seminar (Brižinski spomeniki) 2 uri tedensko.

Sin Bogumil je januarja 1901 odprl odvetniško pisarno na Dunaju, Gojmir pa je že leta 1900 položil sodni izpit in postal sodni adjunkt v Ljubljani. Tu se je tudi takoj vključil v glasbeno življenje in 1901 začel urejati glasbeno revijo *Novi akordi*, ki jo je zalagal L. Schwentner in tiskal Eber na Dunaju.

In kaj je predaval prof. Krek v svojem zadnjem, poletnem semestru 1901? Seveda starocerkvenoslovansko slovnico in brižinske spomenike. Ni se pa več dobro počutil na graški univerzi ne le zaradi slabega zdravja, ampak tudi zaradi nestrpnosti svojih nemških kolegov, ki so ga šteli zaradi slovenske in slovanske zavednosti za svojega nasprotnika, kar lahko razberemo tudi iz pisma sina Bogomila 16. marca 1902:

⁹ Članek izpod peresa M. P. (Makso Pirnat) je izšel v DS 1900, str. 149–154, 182–187 s fotografijo jubilaranta.

"Predragi oče!

Zadnje tvoje pismo mi je veliko žalost delalo. Lepo Te prosim, da se radi zlobnosti prusaških profesorjev ne daš vznemiriti!

Gojmir ima v juristični službi gotovo karijero pred sabo: kajti slovenskih uradnikov, posebno take sposobnosti kakor G. bodo vedno morali imeti – in sicer ne samo do VI. reda, ampak tudi višje!

Ko bi se mu res posrečilo habilitirati se – koliko let bi moral čakati na profesuro! Slovenskega vseučilišča ne bode tako hitro; na drugih pa imajo že tako docentov za vsak predmet (na pr. na Dunaju), da – izimši protekcijo – šele po 5 in 10 letih dobijo izvanredno profesuro.

Pri tem se je še ozirali na to, da se tudi na tukajšnjem vseučilišču razširja nemški nacionalizem. Že svoje dni, ko sem bil posebno mislil na docenturo (za zgodovino slovanskega pravožnanstva) opozoril me je bil tovariš Gumplowicz na neprijaznost v vseučiliščnih krogih!

Razmere bi se še-le poslabšale, ko bi si ministrstvo upalo upirati se nemškemu fanatizmu. Tega pa ni pričakovati tako hitro, kajti Hartel je prava mevža!

S takimi razmerami moramo žalibog računati!

Zaradi tega pa ni treba obupati, najmanj pa, da bi se vznemirjal zaradi naju.

Ti si naju do dobra podučeval, kako se je obnašati v takih okoliščinah. Zgledovala se bodeva tudi dalje po Tebi.

Z najsrčnejšim pozdravom

Tvoj hvaležni sin

Bogomil"

Ohranila se je Krekova prošnja za upokojitev,¹⁰ sestavljena verjetno po poletnem semestru 1901. To je zanimiv obračun njegovega dela na graški univerzi.

Najprej navaja, da njegova delovna doba teče od 26. januarja 1866, ko je bil potrjen kot pravi profesor na graški višji realki. Če pogleda na skoraj 35 let znanstvenega in pedagoškega dela, od teh let odpade dobrih 33 let na dejavnost akademskega predavatelja. Pri tem se ni zgodilo, da bi v času najšibkejše frekvence na filozofski fakulteti opuščal svoja Collegia (predavanja) zaradi pomanjkanja slušateljev. Tudi bolezni so prekinile predavanja le za par dni. Nasprotno, njegova predavanja so vse te dni razmeroma močno frekvenčna. Podpisani ima zato pomirjujoče prepričanje, da je tako na tem področju kot član izpitne komisije za učitelje na gimnazijah in realkah storil svojo dolžnost po svojih najboljših močeh.

Od študijskega leta 1892/93 je bil podpisani predstojnik seminarja za slovansko filologijo. Da je tudi temu dolgo pričakovanemu institutu posvečal veliko pozornost, je razumljivo. Dejavnost je razvidna iz letnih poročil c. kr. ministrstva. Posvečal mu je leto za letom čas, predviden s statutom. Zato pa so zaradi te pozornosti bile slavistične ure zelo uspešne in so dosegle trdno koncentracijo študentov.

Potem našteva, katere znanstvene ustanove v Evropi so ga počastile s priznanji in s častnim članstvom. Podrobno popisuje tudi svoje 23-letno delo pri podporni

¹⁰ Arhiv RS Priv. A LXIX, 1. fasc.

zalogi graških študentov vse do leta 1896, ko ga je predal drugim. Delal je tu torej od 1873. leta dalje. V tem času se je za podporni fond zbralo 44.000 kron in še ob predaji je fond znašal 18.739 kron. Premnogi slovenski študentje, revni, a sposobni, so dobili materialno pomoč.

Med drugim je bil v študijskih letih 1877/78 in 1891/92 na častni dolžnosti dekana. Tako je bil skoraj vseh 35 let v izključni službi znanosti, predavateljstva in humanitarne dejavnosti in s tem je njegova prošnja za prestavitev v trajni pokoj utemeljena.

Čistopis te prošnje je vsekakor poslal ministrstvu že ob koncu poletnega semestra 1901, saj se je ohranilo tudi naslednje pismo tedanjega dekana filozofske fakultete z dne 13. julija 1901, ki dokazuje Krekovo slovo s fakultete:

"Velepoštovani gospod dvorni svetnik!

Ker gospod dvorni svetnik na zadnjem sestanku kolegija ni bil navzoč, niste slišali besed, ki sem jih posvetil Vašemu predstoječemu odstopu s fakultete. Torej bi rad Vam ob tem rekel, kako zelo obžalujemo ločitev od Vas. Štiriintrideset let ste pripadali naši univerzi, enaintrideset let našemu kolegiju. Ozrite se na dolgo, uspešno dejavnost kot akademski učitelj in raziskovalec. Tudi pri uradni nalogi dvakratnega dekanata ste se izkazali ljubeznivega in natančnega kot vzor za vse Vaše naslednike. Če se gospod dvorni svetnik sedaj, čeprav v najboljši starosti in polni dejavnosti loči od naše sredine, moremo to samo obžalovati in Vam za vaš pokoj izreči najboljše želje...

Z izrazom odličnega spoštovanja ostajam Vaš vdani V. Luick"

Za to pismo se je Krek zahvalil 16. julija: *"Spoštovani gospod dekan, za Vaše ljubeznivo pismo se Vam zahvaljujem iz vsega srca. Napravilo mi je veliko veselja in mi ostaja kot drag spomin na preživeta leta v kolegiju. Z željo, da ohranim še naprej lepe spomine na Vas in na kolegij naj izrazim še odkritosrčno spoštovanje Vaš vdani kolega G. Krek."*

Tako je postal upokojenec, odločena pa so mu bila samo še štiri leta življenja. Res, prehitro se je izčrpal in odšel.

Skrbela ga je kariera obeh sinov. Nobeden ni postal nadaljevalec njegovega dela, oba sta postala pravnik. Ker se je Gojmir želel študijsko izpopolniti v Leipzigu, je oče prosil za posredovanje ljubljanskega župana I. Hribarja, da se mu omogoči ta študij. V študijskem letu 1902/3 je tako Gojmir šel v Leipzig in se pravno izpopolnjeval do jeseni 1903. V Ljubljano se je vrnil kot sodnik. A že v decembru 1904 je bil poklican v tajništvo Vrhovnega sodišča na Dunaju, kjer je ostal do konca prve svetovne vojne in dalje urejal revijo Novi akordi. Novembra 1918 se je vrnil v Ljubljano in bil dodeljen višjemu deželnemu sodišču. Že leta 1920 je bil izvoljen za rednega profesorja pravne fakultete nove ljubljanske univerze. Takoj je postal dekan pravne fakultete, naslednje študijsko leto 1921/22 pa že rektor ljubljanske univerze. Tu je delal do svoje smrti 1. 9. 1942.

Kdaj se je prof. Krek kot upokojenec preselil v Ljubljano, nimam podatka, mogoče že v letu 1901, ko se je tam zaposlil sin Gojmir. Seveda je z njim prišla tudi žena Laura. Dr. Krek je bil celo izvoljen med mestne odbornike, v svet za šolstvo.

¹¹ Slovenski narod, 25. junija 1904, štev. 143.

Leta 1904 se je udeležil občnega zbora Slovenske Matice in v zvezi s tem napisal članek v Slovenski narod *Ob občnem zboru Slovenske Matice*.¹¹ Na zboru so bile dopolnilne volitve v odbor SM. V ta odbor je bil predlagan tudi dr. Krek, a zoper njega se je vzdignila politična gonja in ni bil izvoljen. To ga je potrlo, saj so ga s pravim ali častnim članstvom doslej počastile mnoge učne ustanove, ki jih nekaj tudi našteje, a med rojaki lastnega rodu je zapostavljen. Zato zapiše:

“Omenil sem že, da se jaz sam za dopolnilne volitve v odbor Slovenske Matice, tudi odkar sem se zopet vrnil v domovino in stalno se naselil v Ljubljani, nisem čisto nič zmenil in mi niti v sanjah ni prišlo na misel, stopiti prav sedaj z Matico v kakšno ožjo dotiko, ko se je v zadevi izdaje narodnih pesmi pred vsem učenim svetom kot znanstveni zavod zares nesmrtno bila osmešila.”

Potem se spominja, kako je pred več kot 30 leti bil odbornik SM in naprošen za urejanje slovenskih narodnih pesmi iz Vrazove zapuščine in drugih, a je prišel s svojim konceptom izdaje z Matico navzkriž in do izdaje ni prišlo, zapustil pa je tudi mesto odbornika.

Leta 1905 je spet začel bolehati, kar nam izpričuje pismo sina Bogomila očetu 7. februarja 1905: *“Predragi oče! Pošiljam Ti najsrčnejše pozdrave in poljube! Jako nas je razveselila vest, da se je Tvoje zdravje poboljšalo. Škoda le, da vsled slabega vremena ne moreš na zrak. Tudi tukaj se še ni zvedrilo – vsaki dan dež, veter ali megla – menjaje se ali vse skupaj...”* Gojmir pa mu je pisal za poslednji rojstni dan: *“Dragi oče! Povodom Tvojega rojstnega dne Ti želim iz globine svojega srca vse dobro, kar si sam želiš, pred vsem seveda, da se Ti čimpreje povrne zdravje. To je za sedaj nas vseh najiskrenejša želja. Tvoj god je obenem prvi spomladni dan. Upam in želim iz srca, da bo tudi za-te dan spomladi, dan vzbujenja iz dolgega, mučnega bolehanja, dan novega življenja! Na zdar! Živio! Na mnogaja, mnogaja ljeta! – Tvoj hvaležni sin Gojmir, ki Te v ljubezni pozdravlja in poljublja.”*

Toda z zdravjem je očitno šlo navzdol, iz pisma 13. marca zdravnika dr. Demetra Bleiweisa Trsteniškega vidimo, da je šlo za obolenje ledvic in mehurja. Konec julija se je dr. Krek vrnil v graški sanatorij zaradi operacije. Za posledicami operacije je tam umrl 2. avgusta 1905 ob 6. uri zjutraj. Na njegovo lastno željo je bil pokopan v Ljubljani.

O smrti prof. dr. Kreka so poročali časniki, lep nekrolog o njem je objavil Ljubljanski Zvon na str. 575 - 6:

“+Dr. Gregorij Krek. Neusmiljeno kosi med nami zadnje čase smrtna kosa! Komaj smo izročili materi zemlji zemske ostanke našega nepozabnega Trdine, že si je izbrala bela žena drugo žrtev. Dne 2. avgusta ob 6. uri zjutraj je zatisnil po daljši boleznini oči eden najslavnejših naših mož, dvorni svetnik in zaslužni vseučiliški profesor dr. Gregorij Krek v starosti 65 let. Smrt ga je doletela v Gradcu, tam, kjer je delal dolgo vrsto let kot učenjak v proslavo svojega naroda... Prepeljali so ga bili tjakaj v sanatorij, kjer pa ni bilo zanj več pomoči ...”

Po opisu njegove poklicne kariere nadaljuje: “Leta 1902 je stopil v pokoj in se preselil v Ljubljano, kamor ga je gnalo njegovo domoljubno srce. Žal, da tu ni našel one ljubezni, ki je je bil vreden in ki jo je nosil v svojih prsni! Bil je ljudi, ki mu niso privoščili zasluženega miru in mu zagrenili še zadnje dneve njegovega življenja!

Pokojni dr. Krek pa ni bil velik samo kot učenjak, ampak tudi kot človek. Nič učenjaške nadutosti, nič prezirljivosti ni bilo zapaziti na njem! Bila ga je sama koncilijantnost (spravljivost, op. J. D.), sama prijaznost! Tem teže nam je po njem srce vsem, ki smo ga poznali, ki smo imeli srečo, priti ž njim v dotiko! – Zasluznemu učenjaku zaslužna slava, vrlemu možu blag spomin!"

Nekrolog je objavil še DS na str. 570-71 in Slovan 1904/5 str. 349-50, ki ga je napisal Fran Govekar. Celo Planinski vestnik je v letniku 1905 na str. 140 objavil kratek spominski zapis. V slavistični reviji Archiv für slavische Philologie 1905 se ga je na str. 633 spomnil sam urednik Vatroslav Jagić (v prevodu se glasi): "V avgustu 1905 je v Gradcu umrl (za posledicami operacije) nekdanji profesor slavistike na univerzi v Gradcu Gregor Krek (roj. 1840, na univerzi od 1870 kot izredni, od 1875 kot redni profesor). Zadnja leta svojega življenja je preživel v Ljubljani. Krek je v slovanski filologiji znan s svojim Uvodom v slovansko literarno zgodovino (prva izdaja 1874). Delo je v drugi izdaji 1887 doživelo temeljito predelavo, pri kateri so pomembni zlasti bogati bibliografski podatki."

Na njegov nagrobnik na Žalah¹² so vklesani njemu posvečeni verzi pesnika Antona Aškercarja:

Nazaj v planinski raj priromal si.
Glej! Mir vrhov tam vabi Te: Počivaj
in svojega življenja sen najljubši snivaj,
da narod Tvoj še srečen postal bi.

Mislim, da se je ta želja uresničila leta 1991 z nastankom svobodne demokratične slovenske države. Prav zanimivo in pomembno usodo pa je doživela njegova knjižnica.¹³

¹² Šele 36 let kasneje se mu je v grobu pridružila Laura, ki je svoja pozna leta preživela pri sinu Gojmiru v njegovi hiši na Mirju in umrla 29. decembra 1941. Že naslednje leto je umrl še sin Gojmir 1. septembra 1942. Po osvoboditvi maja 1945 se je Gojmirovi soprogi, po rodu Dunajčanki, in otrokoma Miroslavu in Mileni zgodila huda krivica. Vse tri so izgnali kot Nemce iz Slovenije v Avstrijo in jim zaplenili hišo. Sedaj kot Krekova potomca živita še hči Milena na Dunaju in sin Miroslav v Bostonu v ZDA.

¹³ Po smrti dr. Kreka je nastalo vprašanje, kaj bo z njegovo obsežno slavistično knjižnico. V oporoki ni o njej odločil ničesar. Ker druge dediščine ni bilo, bi svojci mogli knjižnico razprodati antikvarjem. Na sugestijo ljublj. župana Ivana Hribarja so se vendar odločili, da knjižnico po zelo ugodni ceni prodajo leta 1919 novi univerzi v Ljubljani kot temelj knjižnice slovanskega seminarja oz. inštituta. Za 3600 zvezkov je bilo plačano 32.915 dinarjev, torej manj kot deset dinarjev na zvezek.

Zusammenfassung

Dr. Gregor Krek als Leiter des slawischen Institutes an Grazer Universität und zuletzt Hofrat

Im letzten Jahrzehnt seiner Arbeit an der Universität in Graz haben sich die Möglichkeiten für seine Tätigkeit erweitert, weil im Jahr 1891 ein neues Gebäude der Karl Franz-Universität eröffnet wurde. Im neuen Gebäude fand man Platz für das slawische Seminar, dessen Leiter Prof. Dr. Krek wurde. Mit der Arbeit begann er im Jahr 1892/93 und arbeitete da drei Stunden wöchentlich. Im Jahr 1891 wurde in der Serie Die österreichisch - ungarische Monarchie im Wort und Bild im 14. Heft über das Land Krain seine Abhandlung Die slowenische Literatur veröffentlicht. Im Jahr 1895 wurde in Stuttgart beim Verlag Cotta Nachfolger das Buch Slawische Anthologie, ein Auswahlband aus slawischer Poesie in deutscher Übersetzung, veröffentlicht. Seine letzte wissenschaftliche Abhandlung ist Die russischen Hochzeitsbräuche. Danach begannen gesundheitliche Probleme. Zu seinem 60. Geburtstag wurde er endlich zum Hofrat ernannt, ein Jahr später beantragte er Pensionierung. Im Jahr 1902 wurde er pensioniert. Danach zog er mit seiner Frau Laura nach Ljubljana um. Wegen seiner gesundheitlichen Beschwerden kehrte er Ende Juli 1905 nach Graz, wo er operiert wurde. Nach seinem eigenen Wunsch wurde er in Ljubljana beerdigt. Im Jahr 1941 starb seine Frau Laura, ein Jahr später sein Sohn Gojmir.